

Bistveno večji problem kot z ženskami v arhitekturi imamo s položajem arhitekture v naši družbi

Intervju s Tino Gregorič

Pogovarjala se je Irena Kirn

Tina Gregorič (1974) je mednarodno nagrajena arhitektka, soustanoviteljica studia Dekleva Gregorič arhitekti in redna profesorica na Tehniški univerzi na Dunaju. Diplomirala je na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani in z odliko zaključila podiplomski študij na Architectural Association (AA) v Londonu. Leta 2003 je skupaj z Aljošo Deklevo ustanovila studio Dekleva Gregorič arhitekti. Poleg arhitekturne prakse je intenzivno vključena v izobraževanje o arhitekturi. Med letoma 2002 in 2004 je poučevala arhitekturo na Tehniški univerzi v Gradcu, leta 2014 je postala redna profesorica in vodja oddelka na Inštitutu za arhitekturo in projektiranje Tehniške univerze na Dunaju. Pogosto predava v Evropi in ZDA. Je avtorica številnih člankov o arhitekturi ter soavtorica knjige Negotiate My Boundary! (2002, London) in knjige Home by Dekleva Gregorič Architects (2016, Ljubljana). Leta 2018 je v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani sokurirala prelomno monografsko razstavo Stanko Kristl, arhitekt. Humanost in prostor. Z Aljošo Deklevo sta bila leta 2016 kustosa slovenskega paviljona na arhitekturnem bienalu v Benetkah, za katerega sta zasnovala odmevno predstavitev.

Projekti arhitekturnega studia Dekleva Gregorič arhitekti dosegajo pomembne mednarodne uspehe, prejeli so že več kot 50 nagrad in priznanj, med drugim nagradi American Architecture Prize (2016) in International Architecture Awards (2012) za Hišo na otoku Maui ter nagrado WAN House of the Year (2015) in posebno pohvalo Architectural Review House Award (2015) za Kompaktno kraško hišo. Za nagrado Miesa van der Roheja so bili nominirani štiri projekti studia. Biro je prejel tudi posebno pohvalo v kategoriji 21 for 21 WAN Awards 2012, kjer je izpostavljenih 21 arhitektov s potencialom za vodilno produkcijo arhitekture 21. stoletja. Leta 2014 sta Tina Gregorič in Aljoša Dekleva na BIO 50 utemeljila nanoturizem in za svoj prispevek prejela najvišje priznanje bienala. Leta 2019 sta prejela nagrado Prešernovega sklada.

© Tone Stojko

Besede, ki zažarijo v pogovoru s Tino, so radovednost, raziskovanje, odprtost, harmonija. Življenje Tine in Aljoše je preplet zanimanj, ustvarjalnosti in različnih vlog, ki jih imata bodisi kot arhitektka – projektanta, raziskovalca, pedagoga in kustosa – ali kot mama in oče.

Tina, s partnerjem Aljošo Deklevo sta ustanoviteljica biroja Dekleva Gregorič arhitekti. Vajina posebnost je tudi to, da živita v Sloveniji, kjer imata biro, hkrati pa oba predavata na različnih koncih Evrope in delujeta v svetu. Zato bi začela kar z vprašanjem o prostoru vašega delovanja.

Prva misel je, da je prostor našega delovanja naš planet Zemlja. Na delovanje vedno poskušam gledati zelo široko, hkrati pa hiperlokalno. Pomemben je celosten pogled, zavedanje, da vse, kar kot arhitekti premislimo, predlagamo, realiziramo, spreminja površino tega edinstvenega planeta, na katerem vsi živimo skupaj. Hkrati se moramo nenehno zavedati, da nas prostor delovanja in prostor odraščanja ter kultura, v kateri smo se izoblikovali, definirajo. In da prostor, v katerem delujemo, zaznavamo globlje in vanj zato lahko posegamo drugače. Zato se z Aljošo ves čas delovanja studia mnogo rajši osredotočava na izzive v Sloveniji, ali pa vsaj v Evropi, čeprav delujemo tudi v ZDA. Pred pričetkom kateregakoli projekta je za nas vedno zelo pomembno, da si vzamemo veliko časa, energije in senzibilnosti, da prostor

projekta razumemo v njegovi celostni kompleksnosti, nato pa si dovolimo razmišljati o njegovi spremembi, o ustvarjanju arhitekture, ki bo posegla v status quo tistega prostora.

Mogoče imamo Slovenci več motivacije ali razumevanja raznolikosti kot kdo, ki se rodi v veliki, močni državi, ki je bila nekoč velesila, in je vzgojen, da je del velikega naroda. Mi smo odrasli z zavedanjem, da smo del majhnega naroda, na zelo majhnem teritoriju, ki pa je neskončno lep in izjemno raznolik, zanimiv, in smo ponosni na stvaritve naših predhodnikov. Zdi se mi, da je to zelo značilno za našo generacijo, bili smo srednješolci, ko se je Slovenija leta 1991 osamosvojila. Takrat je vladal nekakšen zanos, zavedanje pomembnosti lastne kulture. Kultura, umetnost in jezik najbolj določajo narod. Ponosni smo bili na vrhunske slovenske arhitekta, ki jim je uspelo narediti preboje tudi zunaj razumevanja slovenskega prostora, na evropski ravni. Glavno vlogo je imel seveda Plečnik, pa tudi Fabiani, Edvard Ravnikar in njegova šola. Šlo je za zavedanje odličnosti v slovenski arhitekturi. Študij v tujini ti z drugačo perspektivo omogoča ravno to, da si ponosen na okolje, od koder prihajaš, in hkrati nenehno kritičen. Majhnost ti daje dodaten zagon, da se dokažeš v mednarodnem okolju ali pa v okolju, kjer živi družba z večvrednostnimi kompleksi. To lahko rečem tako za London kot za Dunaj. Slovenije v svetu pogosto ne poznajo dobro, na Dunaju pa jo še vedno obravnavajo kot provinco. Menim, da je nujno, ne samo za arhitekta, ampak tudi za druge intelektualce in ustvarjalce, da na Slovenijo pogledajo od zunaj. Sama imam res srečo, da kot redna profesorica na Dunaju to počnem na tedenski ravni.

Nujnost menjavanja perspektive za uvid bistvenega je pogosto prezrta.

Res je, da danes skoraj vsak potuje, ampak potrebno je več kot zgolj površno potovanje, da določene stvari res globinsko dojamemo ali spremenimo.

Kaj bi bil vaš namig?

Turizem je lahko globlji ali počasnejši, pa tudi hiter. Ampak v resnici ti šteje daljše bivanje in udejstvovanje v drugem okolju da popolnoma nov pogled in izkušnjo, kako funkcionirajo institucije in drugačen kulturni sistem. Skozi to izkušnjo spreminjaš razumevanje. Izkusiš, kako deluje tvoja stroka, kajti tudi arhitekturna stroka v različnih državah in okvirih deluje zelo različno. Razlike so v ustroju natečajev, podeljevanju arhitekturne licence, izobraževanju, strukturi posamezne univerze, v načinu učenja ... Ključno je, da na tuji univerzi učiš vsaj pol leta, sicer ne moreš vedeti, ali je dobra in ali je način učenja relevanten ali ne. Prav tako o tem ne moreš soditi samo po delih študentov ali po brandingu, ki ga posamezna šola izvaja. Kar je zelo značilno za Slovence, je to, da se nas je po študiju v tujini mnogo vrnilo domov zato, ker smo želeli prispevati h kakovosti grajenega okolja, in ne le zato, ker je kakovost življenja tu zelo visoka.

Kako bi izkušnjo subtilnosti do prostora in nujnosti pogleda od zunaj prenesli drugim, ne samo ženskam, ampak nasploh arhitektom, vseh generacij?

Menim, da si začne posameznik poglobljeno, subtilno, raziskovalno, preizpraševalno pozicijo znotraj arhitekture oblikovati že v času študija. To obdobje te najbolj determinira. Arhitektura je zelo specifična praksa, o kateri kot srednješolec ne veš skorajda nič, če se ne rodiš v družino arhitektov. Kar pomeni, da ni enaka kot matematika, kemija, biologija, torej naravoslovne znanosti, ali pa jezikoslovje, zgodovina, o katerih si se že leta izobraževal. Kot osemnajst-, devetnajstletnik si resno soočen z arhitekturo na točno določen dan, na določeni univerzi. In če si v letih izobraževanja v družbi z vsaj nekaj misleci, profesorji in kolegi, ki te zmorejo predramiti, potem je to osnova, ki te ne bo nikoli zapustila. Če si v tem obdobju soočen s teksti, starimi bodisi tisoč let ali pa en mesec, ki ti vzbudijo zanimanje, če ti uspe razumeti okolje, v katerem študiraš in kjer si se rodil, potem so to trdni temelji. To velja tako za razumevanje konteksta kot tudi za moralno držo, kaj in kako lahko kot arhitekt oziroma ustvarjalec prispevaš k izboljšanju družbe. Da te izvode imaš, moraš biti dovolj skromen in občutljiv, da se zavedaš, koliko globinskega znanja potrebuješ za to, da si sploh dovoliš predlagati določeno spremembo oziroma poseg v prostor. Ko pridobiš to senzibilnost, odnos do zgodovine in vsega, kar je bilo narejeno, ko si sposoben vrednotiti arhitekturo ne glede na slog in čas, v katerem je nastala, ko znaš ločiti bistvene značilnosti – odlično arhitekturo od povprečne ali celo tiste, za katero bi bilo bolje, da je ne bi bilo – v tistem trenutku imaš dobro osnovo, da se boš lahko vse svoje življenje dodatno izobraževal, poglabljaj in se o arhitekturi in prostoru nenehno spraševal.

© osebni arhiv

Negotiate My Boundary!

Kakšna je bila vaša izkušnja glede izbire študija in študentskega časa?

Spominjam se, da takrat v arhitekturnem poklicu ni bilo vzornic.

Dolgo časa sem mislila, da bom znanstvenica. Zanimala me je matematika in v resnici je bil ena izmed mojih praktičnih alternativ študij financ. Na srečo sem imela možnost, da sem obvezno prakso opravljala v banki. Ugotovila sem, da me delo nikakor ne izpolnjuje, saj ni bilo niti zanimivo niti ustvarjalno. Poleg matematike so me v gimnaziji izjemno zanimale književnost, filozofija in umetnostna zgodovina. Ugotovila pa sem, da si želim v življenju ustvarjati, da bom lahko videla in otipala rezultat svojega dela. Da se delo ne bo merilo v urah, številkah, poročilih. V arhitekturi izdeláš risbo, model in včasih se projekt celo dejansko zgradi. Pred študijem sem mislila, da se bom ukvarjala z notranjim oblikovanjem. Kasneje, kot študentka, sem ugotovila, da me grajena arhitektura in urbanizem neskončno zanimata. Prvi šok sem doživela na sprejemnem izpitu, kjer sem se zapletla v poglobljeno debato o srednjem veku s profesorjem Koširjem. Najina pogleda sta bila zelo različna. Kot naravoslovka sem srednji vek videla kot temo – z nazadovanjem v miselnosti človeštva, profesor pa ga je zaradi bistvenega napredovanja gotske arhitekture videl kot svetlobo. Prepričana, da izpita ne bom opravila, sem že delala načrte, da bom šla za leto dni na potovanje po svetu. Zavedela pa sem se, da me arhitektura še veliko bolj zanima in da bom sprejemne izpite zagotovo šla delat še enkrat. Zgodilo se je ravno obratno, za razgovor sem dobila vse točke in bila sprejeta. Na svoji izobraževalni poti nisem imela vzornikov. Tudi danes jih nimam. Zdi se mi, da je treba vrednotiti dela, in ne osebnosti. Zato se nisem nikoli opredeljevala do osebe, ki bi ji hotela slediti, ampak prej do misli, do globokih vprašanj, do radikalnih pozicij.

Kakšna je bila vaša karierna vizija, ko ste bili študentka?

V resnici sploh nisem imela predstave, kaj bom kot izobražena arhitektka delala. Ker me je zanimalo preveč stvari ... Že v tretjem letniku sva skupaj s kolegico Aleksandro Dolenc sodelovali na prvem mednarodnem natečaju. Imeli sva srečo, da sva na natečaju UIA v Barceloni, kjer je bilo več kot tisoč projektov, dobili eno izmed prvih desetih nagrad. Mislim, da me je to zelo določilo, saj sem v obdobju, ko se strokovno oblikuješ, dobila potrditev, v mednarodnem okolju, zunaj meja Slovenije.

» ... smo del majhnega naroda, na zelo majhnem teritoriju, ki pa je neskončno lep in izjemno raznolik, zanimiv, ... «

Izkusili in videli ste, da ni meja, da je vse mogoče.

Hkrati s to zelo specifično mednarodno izkušnjo in potrditvijo razmišljanja sva postali tudi aktivistki. V tretjem letniku sva skupaj poskušali rešiti objekt učnih delavnic Savina Severja. Napisali sva ogromno dopisov, celo dokumentov, da bi zavod za spomeniško varstvo objekt pravočasno zaščitil. Preverili sva lastništvo. Vedeli sva, da je ključ v lastništvu, kajti lastnik lahko, z dovoljenjem ali brez njega, na objektu naredi marsikaj. Takrat sva imeli tudi intervju z velikim slovenskim arhitektom Savinom Severjem. Srečanje z njim, njegov odnos do sveta, njegova drža, popolna odsotnost majhnosti, vse to me je fasciniralo. Vse te zelo posebne izkušnje, ki niso bile del osnovnega kurikuluma šole.

Stvari, ki so bistveni del življenja. Vi ste se lotili reševanja arhitekture.

Jaz sem hotela konkretno spremembo!

In želeli ste reševati konkretne stvari, stavbe, zunaj sten izobraževanja.

Tako, da. Zgodovina in teorija arhitekture sta pomembni. Rada berem, premišljam, včasih tudi kaj napišem o arhitekturi, a še rajši reflektiram skozi prakso. Rada imam konkretne rezultate, ki jih vizualiziram v prostoru. In ta res negativna izkušnja, ko so učne delavnice kasneje nelegalno porušili – zavod za spomeniško varstvo se ni odzval dovolj hitro – je bila frustrirajoča, hkrati pa mi je dala novo energijo. Porušili so jih neki konec tedna. Rušenje sem zaradi pravočasnega klica znancev utegnila fotodokumentirati. Ta dogodek je izzval projekt Evidenca in valorizacija slovenske arhitekture od leta 1945 do 1970, kjer sem še kot študentka intenzivno sodelovala z Marušo Zorec in Vojtehom Ravnikarjem. Šlo je za poskus dokumentacije vseh v tistem obdobju relevantnih objektov, ki bi jih bilo treba ovrednotiti in jih definirati s statusom lokalnega ali državnega spomenika. Okrog leta 2000 je bil odnos do arhitekture iz obdobja po drugi svetovni vojni precej slab, uničevalen. Pretirano so jo povezovali s političnim sistemom in niso videli vrhunskosti posameznih del. Raziskava Evidenca se je zaključila, tik preden sva šla z Aljošo študirat na AA v London. Bila sem polna zanosa, da sem takrat na novo vzpostavila stik z DOCOMOMO-m, ki ga Slovenija ni več imela. Kot podiplomska študentka na AA sem stopila v stik s profesorico na Cambridgeu in takratno predsednico DOCOMOM-a Catherine Cooke in ji skozi Evidenco predstavila najboljšo slovensko modernistično arhitekturo od leta 1945 do 1970. Povabila me je na javno predavanje, kjer sem angleški sekciji DOCOMOM-a, vključno s starostami londonskega modernizma, predstavila slovenski modernizem. Njihove reakcije so mi dale jasno potrditev o njegovi pomembnosti in sporočilnosti. Vendar zaradi majhnosti in pozicije Slovenije arhitektura slovenskega modernizma ni bila dovolj publicirana in predstavljena na mednarodni ravni, in še danes nima ustreznega položaja v arhitekturnih pregledih, ki opredeljujejo evropski modernizem. Skozi raziskovanje slovenske arhitekturne dediščine sem se o arhitekturi naučila še več kot na fakulteti. Bistveni del je bil študij arhiva Stanka Kristla. Za mojo strokovno pot je bila ključno tudi, da sem bila zadnje leto študija v Ljubljani asistentka gostujočega profesorja Njirića. Skozi to izkušnjo intenzivnega poučevanja sem ugotovila, kakšno moč ima učiti o arhitekturi in kako zelo me to zanima. Skozi delo profesorja Njirića sem prepoznala, da biti dober profesor zahteva inteligentnost, izjemno razgledanost in hkrati odprtost. Z izobraževanjem, s tem, da nekoga premakneš v razmišljanju in delovanju, lahko dosežeš večjo pozitivno spremembo na planetu ali v družbi. Tako sem z veseljem sprejela povabilo na Tehniško univerzo v Gradcu, kjer sem učila arhitekturo dve leti, takoj po zaključku študija na AA.

Izjemne izkušnje, Tina. Ste morda kdaj zaznali, da ste v prednosti ali da vam je težje, ker ste ženska?

Mislím, da smo imeli prednost, da smo odrasli v okolju, kjer so imele že naše mame popolnoma enakovredne vloge v družbi, družini in posameznih strokah – in se o tem sploh nismo spraševali. Enakopravnost spolov je bila nekaj očitnega. Trenutek, ko sem bila zaradi tega, ker sem ženska, v prednosti, je bila pridobitev redne profesure na Tehniški univerzi na Dunaju (TUW). Takrat sva z Aljošo želela učiti skupaj, toda ob povabilu na prijavo za profesuro so nama pojasnili, da TUW ne želi zaposliti tandema in da imam bistveno več možnosti, če se prijavim sama. Že takrat se je začelo govoriti o ženskih kvotah in situacija pri njih ni bila uravnotežena. Menim,

© Flavio Codrón

Razstava Stanko Kristl, arhitekt. *Humanost in prostor.*

da nikoli ne bi mogla biti profesorica arhitekture, če ne bi imela skupaj z Aljošo toliko let ustvarjalnega studia. Bistvena prednost TUW pred Univerzo v Ljubljani je namreč ta, da za vsako profesorsko mesto izvedejo odprti poziv z javno predstavitvijo in da imajo pravilo, da lahko redno profesuro in vodenje katedre pridobi le arhitekt s predhodno uveljavljeno prakso in s ključnimi izkušnjami tako v poučevanju kot v raziskovanju. Prav to pravilo mi je omogočilo, da sem lahko, še preden sem bila stara štirideset let, postala redna profesorica in vodja oddelka.

Kaj pomeni poučevanje v tandemu? Na ljubljanski fakulteti te prakse ni.

Večina univerz na področju arhitekture, vsaj v anglosaškem svetu, sploh AA, deluje tako, da predmet ali seminar vodita dva profesorja skupaj. Na ta način drug drugemu zvišujeta meje in postavljata vprašanja. Tako nisi nikoli sam sebi zadosten. Učenje v tandemu je odličen in veliko bolj logičen način za vsakega profesorja arhitekture, ki izhaja iz prakse. Univerze v srednji Evropi glede tega zaostajajo. Gre namreč za kreativno poučevanje.

Po pridobitvi magisterija v Londonu ste nekaj časa delali tudi v biroju danes žal že pokojne Zahe Hadid.

Zelo posebna izkušnja. Po zaključku študija na AA nas je Patrik Schumacher, partner Zahe Hadid in naš mentor, povabil, naj pridemo delat natečajni projekt v njen biro, ki je bil takrat precej majhen studio. Sodelovali smo na natečaju za tovarno BMW in zmagali. To je bilo eno izmed ključnih del, ki je pomagalo potisniti biro v velikostni rang, v katerem je še danes. Zaha je bila neizmeren mislec, ekstremno inteligentna ženska – ni čudno, da je pred arhitekturo študirala matematiko – in neskončno močna oseba. Tudi zelo zabavna in zelo kritična. Z njo smo se srečali že kot študenti, ko je bila žirantka na predstavitvi naših projektov, in videli smo, kako razmišlja. Bila je najprodnornejši kritik. V trenutku je našla šibko točko. Študentske projekte je znala videti popolnoma neobremenjeno, odprto, brez povezave z lastnim ustvarjanjem. Pravzaprav bi to morala biti lastnost vsakega profesorja, ki ne želi izobraževati sledilcev, ampak želi podpirati kritično mišljenje. Drugačna, skoraj boleča pa je bila izkušnja z Zaho kot žirantko najinih študentov na AA-ju. Ko si še študent in Zaha kritizira tvoj projekt, se lahko braniš in takoj odreagiraš. Ko nekdo kritizira dela tvojih študentov (*smeh*), pa kot pedagog ne smeš odreagirati, ker se študenti učijo, kako se argumentirano zoperstaviti kritiki.

Zaha je za ženske v arhitekturi naredila ogromno, ker nikakor ni bila skromna in je zelo jasno in odločno izražala svoje mnenje. Radikalno je spreminjala klišeje in tabuje. Imela je to osebnostno moč – s svojo prezenco, s svojo mislijo, s svojim premislekom, pogledom.

Kakšna je vajina izkušnja glede možnosti prispevanja h kakovostnemu razvoju prostora in družbe v Sloveniji?

Menim, da nekaterih vzorcev slovenskega naroda, ki ščiti povprečje namesto izjem, ne bomo spremenili zelo hitro. Dokler vse strukture delujejo tako, da uspevaš s povprečnostjo, pokornostjo, ubogljivostjo in pridnostjo, ne bo sprememb. V trenutku, ko s konkretnim delom »zaštrliš ven«, si pravzaprav napaka in druge ogrožaš. Eno izmed takih izkušenj sva imela s knjigo *Negotiate My Boundary!*, ki je bila izdana na izrecno pobudo dekana AA-ja Mohsena Mostafavija, saj založba AA Publications še nikoli prej ni izdala študentskega dela. Dekan je poudaril, da je izdaja knjige nujna zato, ker bodo naša odkritja tolikokrat skopirana, da je nujno vedenje, kdo je postavil te temelje. Ni se motil. Knjiga je bila razprodana v pol leta in imela je izjemen mednarodni domet. Na AA v Londonu smo s samostojno razstavo nadgradili vsebino knjige. Knjiga se osredotoča na radikalno prihodnost kolektivne stanovanjske gradnje ter drugačno razumevanje družbe, sosesk, gospodinjstev in potencialov, ki iz teh družbenih sprememb nastajajo in ki jih moramo obravnavati, če hočemo razvijati vključujočo družbo. Ukvarjali se torej nismo samo z arhitekturno ravno, ampak intenzivno tudi s socialno. Knjiga je bila hitro vključena v pomembne knjižnice po vsem svetu, predavali smo na mnogih mednarodnih univerzah in konferencah. Z Aljošo sva jo predstavila tudi v Sloveniji in na Fakulteti za arhitekturo jasno izrazila željo, da znanje predava naprej, a ni bilo nobenega zanimanja. Pravzaprav je bilo takrat zelo očitno to, da je bila moč knjige mladih arhitektov za slovensko okolje moteča. S Plečnikovim študentskim priznanjem je bilo zelo jasno nakazano, da je bilo delo kljub temu, da je arhitekturne knjige takšnega dometa v tistem trenutku zelo redkokdo izdajal, obravnavano kot študentska publikacija. Takrat sva se zavedela, da bova outsiderja v lastnem okolju. Ta položaj je bil boleč, še malo bolj zato, ker je bilo prezrto tudi najino prvo skupno delo, Hiša XXS, za katero sva dobila veliko mednarodnih nagrad, a nobene lokalne, slovenske. Takrat sva majhnost slovenske arhitekturne scene izkusila negativno. Spoznala sva, da sta neodvisnost in kakovost prej moteči kot dobrodošli. Nisva edina s tako izkušnjo, a naju je naredila samo še močnejša. Zavedela sva se nujnosti ustvarjanja kakovostne, relevantne arhitekture vsaj v evropskem, če ne v svetovnem merilu.

Odprtost, ki ste jo omenili na začetku, v slovenskem prostoru pogosto pogrešamo. Je težko biti outsider?

Ne, ker se imam tudi za Evropejko ... Sem Slovenka, a moj prostor delovanja je razširjen prek slovenskih meja. Slovenska arhitekturna scena pogosto funkcionira preveč zaprt in ima ključne vzvode, ki določajo splošno razpoznavno kakovost, kar tudi pripadnikom mlajših generacij, razen redkih posameznikov, onemogoča, da bi se v polnosti razvili. Vzor odprtosti bi moral biti Edvard Ravnikar, ki je bil res genialen profesor, arhitekt in spodbujevalec drugačnega razmišljanja. Ni vzgajal svojih sledilcev, ampak tiste ustvarjalce, ki se bodo vedno kritično preizpraševali. Zato sem ponosna, da sem slovenska arhitektka z možnostjo raznolikega udejstvovanja – da sem enkrat aktivistka, drugič kustosinja, urednica, pa profesorica in hkrati projektantka ... – to prepletanje izkušenj določa širšo arhitekturno prakso, produkcijo studia, pa tudi način poučevanja. Gre za medsebojno oplajanje.

»Ne verjameva v avtonomnost izobraževanja arhitekture, meniva, da bi se morali oblikovalci, umetniki in arhitekti izobraževati pod skupnim »dežnikom«, ali pa vsaj v skupnem prostoru, in gojiti izmenjavo misli, provokacij in izzivov. Oblikovanje lahko razumemo zelo široko.«

© Matevž Paternoster

Hiša XXS

Omenili ste, da s partnerjem Aljošo nista načrtovala skupnega biroja, temveč sta nameravala delovati ločeno. Kako se je razvil biro Dekleva Gregorič arhitekti?

Začelo se je z majhnim skupnim projektom, Hišo XXS, kjer sva ugotovila, da odlično sodelujeva tudi v praksi. Pred tem nisva želela delati skupaj, tudi zato, ker sva od starejših kolegov dobila opozorila, da če delaš skupaj, se boš kot par zagotovo razšel ali ločil (*smeh*). Ko sva začela intenzivno projektirati skupaj, sva ugotovila, tako kot že prej v Londonu, da te določa razumevanje arhitekture. Vsakič imava vsak svoje stališče, a si rada izmenjava različne poglede in iščeva najprimernejšo rešitev. Danes si sploh ne znam predstavljati drugačnega načina dela. To, da imaš ob sebi nekoga, ki tako močno razmišlja in ki te vseskozi potiska na višjo raven, bodisi ko te sprašuje ali pa ti nasprotuje, to je pravzaprav darilo. Je sicer naporno in veliko težje kot to, da se zelo hitro strinjaš sam s seboj, vendar je privilegij. Imava šestnajst let starega sina. Ko sem postala mama, sem nehala učiti v Gradcu in nato sem deset let delala izključno kot projektantka. Imela sva sicer veliko predavanj, delavnic in razstav, nisva pa imela stalnih učiteljskih mest. V biroju z oblikovanjem raziskujemo in z raziskovanjem projektiramo, ne glede na to, kako velika je naloga, ter tako preizprašujemo tisto, kar je očitno, in nadgrajujemo standarde. Po desetih intenzivnih letih sva si oba zaželela spremembe, še več možnosti raziskovanja arhitekture in učenja. Odzvala sva se na vabilo, naj v sodelovanju z matično šolo v Londonu zasnujemo nov izobraževalno-raziskovalni program – AA Visiting School. Leta 2014 sva skupaj razvila širok raziskovalni projekt nanoturizem. Zanimalo naju je, kako vzpostaviti alternativno, kreativno kritiko množičnega turizma. Če nočemo, da se raznolikost, v Sloveniji in po svetu, popolnoma uniči, da se izničijo lokalne specifičnosti, lokalne ekonomije, lokalne skupnosti, potem to zahteva radikalen pristop. Hkrati sva bila kot mentorja povabljeni na BIO 50, kjer sva šest mesecev vodila mlade kreativce – raziskovalce, oblikovalce, arhitekta in sociologe – skozi raziskovanje, definicijo in primere nanoturizma. Aljoša že osem let vodi AA nanotourism Visiting School. Leta 2016 sva bila povabljeni na beneški bienale kot kustosa slovenskega paviljona. Povabila sva bila zelo vesela, saj je to pomenilo možnost za pogovor, razmišljanje zunaj projektiranja in oblikovanja. Izbrala sva vedno aktualno in akutno tematiko doma in jo povezala z idejo knjižnice. Zdaj zaključujeva knjigo, ki je posvečena premislekom o celotni zbirki knjig v paviljonu, skozi diagrame in intervjuje s sedemindvajsetimi arhitekti, kritiki, umetniki in kustosi, ki so soustvarili knjižnico na temo prihodnosti, boljšega bivanja oz. na temo doma. Vedno sva iskala izzive, ki so povezljivi z najino prakso in ki jo razširjajo v intelektualni premislek ali teoretske sfere. Pomembno se nama zdi povezovalno teorije in prakse. Ne verjameva v avtonomnost izobraževanja arhitekture, meniva, da bi se morali oblikovalci, umetniki in arhitekti izobraževati pod skupnim »dežnikom«, ali pa vsaj v skupnem prostoru, in gojiti izmenjavo misli, provokacij in izzivov. Oblikovanje lahko razumemo zelo široko. Oblikuješ lahko izkušnjo, podobo, izdelek, stavbo, ali pa cesto, krajino. Ključni način za tako izmenjavo mnenj je delavnica. Ta omogoči izkušnjo delovanja v skupini, kar je značilno tudi za delo v biroju. Arhitekture ne moreš ustvarjati ne kot posameznik ne kot tandem, ampak si vedno v timu.

© Miran Kambič

Kampus Livade, Izola.

Tina, kako usklajujete vlogo matere in arhitektke?

Usklajevanje arhitekture in starševstva je bilo vedno pragmatično. Zapletlo se je, ko sem bila izbrana za mesto profesorice na Dunaju, to je bil pravzaprav šok, saj nikakor nisem resno računala na tak izid. Nisem si znala predstavljati, kako pogosto bom morala na Dunaj, se bomo morali preseliti tja kot družina? Jasno je bilo, da biroja ne moremo preseliti.

Takrat sem se tudi zavedela, da profesura na Dunaju pomeni, da učiš drugje, ne tam, kjer deluješ kot projektant. Vprašali so me, ali imam otroke in kako bom uskladila obe vlogi. Odgovorila sem: »Tako kot vedno. Saj ima otrok tudi očeta.« Najbrž je res, da če Aljoša ne bi bil tako močan oče, jaz ne bi mogla sprejeti ponudbe. Imam srečo, da res uživa v tej vlogi. Ko je Aljoša gostujoči profesor, kar je zelo pogosto, pa ga podprem jaz. Naša družina deluje tako, da se te vloge menjavajo. Ko sva bila kot gostujoča profesorja povabljeni na Univerzo v Torontu, kjer sva končno spet učila kot tandem, smo se kot družina skupaj začasno preselili v Kanado. Menim, da so to neprecenljive izkušnje za vso družino.

Še kakšna spodbudna beseda mladim arhitektkam?

Mlade je treba spodbujati a priori in jim dati kar najboljšo možnost za to, da se razcvetijo. Ne glede na to, ali je to arhitektka ali arhitekt ali pa kak drug raziskovalec, ki se je pridružil projektu s prostorsko problematiko. Zato je tako neskončno nagradujoče, ko vidiš izjemne rezultate svojih študentov. Opaziš njihovo kritično, aktivistično in progresivno razmišljanje ter to, da so opolnomočeni s programom, ki si jim ga zastavil, z urami, ki si jih z njimi preživel – bodisi na ekskurziji, na delavnici ali pri konkretnem projektu – in veš, da si jim pomagal razširiti pogled na svet in s tem posredno pripomogel k boljši prihodnosti. To me neskončno osrečuje.

Nikoli nisem verjela v noben sistem. Vse je treba preizprašati, tudi filozofsko ali znanstveno pozicijo. Vsaka struktura, tudi izobraževalna, je umetna

tvorba. Imeti moraš kritično držo, če hočeš narediti korak naprej. In včasih se moraš zavedati svojih omejitev in biti toliko odprt, da si vedno pripravljen zrasti. Nikoli pa ne smeš postati nekritičen del strukture. Na koncu se izkaže, da ljudje, ki samo uspevajo znotraj sistema, nimajo lastne zgodbe in niso premaknili nič resnično pomembnega.

Kakšna je vaša izkušnja, če primerjate Slovenijo in Avstrijo?

Na Dunaju sem se zavedela, da so moje vrstnice v Avstriji odraščale bistveno drugače in da je avstrijska družba glede enakosti med spoloma precej bolj konservativna kot slovenska. Tudi delež arhitektk, ki končajo študij in ostanejo v praksi, je v Avstriji izjemno nizek. Položaj žensk znotraj družbe je zgodovinsko boljši v Sloveniji. Arhitekti pa smo bistveno na slabšem kot v Avstriji in v marsikateri drugi evropski državi, recimo Danski, Belgiji, Švici, Franciji, kjer si kot arhitekt spoštovan strokovnjak, ki se po svojih najboljših močeh in z moralno zavezo opredeljuje o kakovosti prihodnjega grajenega okolja, se preizprašuje o končnosti virov, o onesnaževanju, o radikalnih spremembah, ki jih povzroča gradnja. Položaj arhitekturne stroke in pogled slovenske družbe, javnosti na arhitektke pa sta tako nizka, da je čisto vseeno, katerega spola si. Vsi skupaj bi se morali truditi, da bi arhitektura kot praksa in arhitekt kot strokovnjak dobila položaj, kakršnega imata v razvitih evropskih državah. Bistveno večji problem kot z ženskami v arhitekturi imamo s položajem arhitekture in arhitektov v naši družbi.

Sem večni optimist, včasih mi rečejo, da sem naivna, da sem utopistka, ampak jaz dejansko vedno verjamem v pozitivno spremembo. Verjamem, da bomo nekoč – ne vem sicer, kdaj – prešli povprečnost in začeli ustvarjati spodbudno okolje, da se bo lahko čim več izjemnih ustvarjalcev in ustvarjalcev poglobljeno ukvarjalo s prostorom in res kakovostno sooblikovalo prostor prihodnjih generacij.

»Sem večni optimist, včasih mi rečejo, da sem naivna, da sem utopistka, ampak jaz dejansko vedno verjamem v pozitivno spremembo. Verjamem, da bomo nekoč – ne vem sicer, kdaj – prešli povprečnost in začeli ustvarjati spodbudno okolje, da se bo lahko čim več izjemnih ustvarjalcev in ustvarjalcev poglobljeno ukvarjalo s prostorom in res kakovostno sooblikovalo prostor prihodnjih generacij.«